

COMENTARIS D'ACTIVITATS SOCIALS DE L'INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS ELS ANYS QUARANTA I CINQUANTA

Jordi Bonet i Armengol

En uns quadernets inèdits, el meu pare, Lluís Bonet i Garí, escrivia el 4 de setembre de 1964:

El dia 16 de març del 1941 tingué lloc la sessió d'homenatge al bisbe Torras i Bages als 25 anys de la seva mort. Aquells dies era molt important haver fet aquesta celebració. Ningú sortia de casa. Tot-hom estava esporuguit. A nosaltres la fe i la confiança en Déu i per una causa bona obríem les portes sense recança. Gràcies a Déu, els presents d'aquell dia quedaren agraïts, i es prepararen altres commemoracions.

I segueix escrivint l'endemà:

La sessió dedicada al Bisbe Torras i Bages, gràcies al bon amic Maurici Serrahima, qui actuà molt bé, en tenim un record complet. Poc podem pensar que resultés digne. A nosaltres ens mogué el desig que no quedés sense recordança aquella data. A casa nostra, en el clos del nombre reduït d'amics tingué el que humilment es mereixia. El record que avui conservo de l'acte és molt bo. Més endavant també la ciutat commemorà la naixença del gran bisbe, però el sentit del nostre país es pot dir que era absent. A casa, les coses fetes a porta tancada resultaren bé. Avui te valor el conservar el discurs que feu en Maurici. Em convé recollir les poesies d'en Bertran d'Oriola i de Joan Llongueres. De les demés intervencions res se'n podrà trobar. Les paraules de Josep M. Armengol i les del Dr. Lluís Carreras no es possible trobar res. Amb aquesta celebració quedà oberta la porta de casa fins el dia 15-V-1959, que la prohibició de la policia de celebrar la Festa del I.E.C. va quedar suspesa.

Durant aquests 18 anys la nostra casa estava oberta a totes les obres de cultura del país. La Maria Mercè amb el seu entusiasme feu possible la continuació d'aquestes festes.

Així es preparà la celebració del centenari de la publicació de *Lo Gaiter del Llobregat*, de J. Rubió i Ors, el 7 de desembre de 1941. Hi intervingueren Josep Puig i Cadafalch, Jordi Rubió, Maurici Serrahima, Ramon Aramon i Serra i Josep Palau i Fabre. A les guardes del llibre hi ha les seves signatures i, amb lletra de Ramon Aramon, hi consta «Centenari de la publicació de la primera edició de *Lo Gaiter del Llobregat*».

En finalitzar l'acte, una telefonada donà la trista notícia de la mort del mestre Lluís Millet i Pagès —fundador de l'Orfeó Català—, que commocionà els assistents. Recordo els sanglots de la meva mare. Acomiadats els darrers visitants que quedaven sortírem amb els meus pares cap al Palau de la Música Catalana. A la part alta d'aquest, damunt de la sala, vivia el mestre. La cambra mostrava, damunt del

llit, amb els rosaris a les mans, el qui fou aquell gran home que enardia els cantaires amb el gest, en dirigir els seus cants. La senyera amb una cinta negra era al capçal del llit. Hi havia familiars, amics i dirigents de l'Orfeó Català pregant. Vaig restar-hi un temps, no sé quant, impressionat.

El dia 2 de maig de 1942 hi hagué una altra sessió. El fet que la mort del fundador de l'Orfeó Català coincidís amb la celebració del centenari de la publicació de *Lo Gaiter del Llobregat* motivà de celebrar-ne una sessió necrològica. En aquest acte d'homenatge a Lluís Millet s'interpretaren algunes cançons per un grup de cantaires, i unes altres, com a solista, per Montserrat Salvador. El mestre Llongueres en féu una semblança. Lluís M. Millet en donà les gràcies.

Feia ben poc que tres membres de l'Institut —Josep Puig i Cadafalch, Eduard Fontserè i Josep M. López Picó—, amb Ramon Aramon, havien decidit donar continuïtat a l'Institut d'Estudis Catalans, el dia 17 d'abril de 1942.

Amb la seva manera de presentar-la, la commemoració del naixement de mossèn Cinto Verdguer fou admesa pel món franquista. Calia, a part d'aprofitar-ne el que fos possible, celebrar-ho amb la visió del que significava per a Catalunya la seva figura. Així, el 17 de maig se'n féu la celebració en la clandestinitat, en l'aixopluc de l'espai que podia oferir una casa: la de Lluís Bonet Garí i M. Mercè Armengol. Hi assistiren Josep Maria de Sagarra i Carles Riba —els poetes de més renom en aquell moment—, i hi tingueren una intervenció ben memorable. Un, des del punt de vista més humanístic; l'altre, oferint amb el gest i la paraula en recitar el poema «Els dos campanars». Crec que mai no podrem tornar a escoltar millor aquells darrers versos. Eren unes paraules d'esperança, un crit que refermava la nostra catalanitat. En la clandestinitat, als joves d'aleshores, al costat de la gent que havia perdut la guerra, ens enardia aquella celebració de catacumbes.

La celebració també es féu amb l'acompanyament d'algunes cançons que els nostres músics havien compost amb la lletra que el poeta els inspirava. Signen el primer volum de l'edició d'obres completes d'*Idil·lis i cants místics* Josep M. de Sagarra, Carles Riba, Josep Puig i Cadafalch, Bertran d'Oriola, Maurici Serrahima, Ramon Sunyer, Tomàs Garcés i Ramon Aramon, la cantant Montserrat Salvador i Narcís Bonet, que tot just començava la seva vocació de compositor.

La primera festa de Sant Jordi a la qual vaig assistir fou a casa d'en Puig i Cadafalch, al carrer de Provença. Recordo la sala amb columnes i cortinatges i la gran llar de foc que servia de fons a la presidència. Tothom anava ben vestit. Era una manera de donar categoria a l'acte. Vestir d'esmòquing potser servia, fins i tot, per a dissimular que la reunió tenia un clar caràcter catalanista. La senyora Puig rebia amb un vestit llarg negre. Cal dir que el marc de conjunt de la festa feia goig.

La llarga memòria llegida pel secretari i el discurs d'algun dels membres de l'Institut resultaren sensiblement avorrits per al jovent. Recordo que Pau Romeu ens distreia amb un tic nerviós i amb unes ganyotes ben curioses. El plat fort era el que diria el president. Una guspira d'esperança era el que ens enardia mentre el doctor Aramon, després de l'acte protocol·lari, ens animava a investigar, a presentar algun treball al *Cartell de premis*, que es repartia primer en un senzill ciclostilat i després en un correcció imprès. Aquesta festa anual s'anà fent, acollida per la família Puig i, possiblement, la mort de la senyora Puig fou la raó per la qual s'oferí la nostra casa, que ja havia servit per a celebrar altres actes commemoratius.

Després se succeeixen sessions dedicades a escoltar els poetes Josep Maria de Sagarra, que recità «Entre l'Equador i els tròpics» i fragments del seu poema «Montserrat», el primer de gener de 1944, i Carles Riba, el 17 de desembre del mateix any. Amb els Amics de la Poesia se celebrà el centenari de Verdguer, el 17 de maig de 1945.

Lluís Bonet escriu el següent:

El 17 de maig del 1945, celebració del centenari de Mn. Cinto Verdaguer. Oficialment se'n feren d'altres. Aquest fou el nostre, ben nostre. Com altres vegades foren invitats els amics, els poetes i els intel·lectuals, l'Institut d'Estudis Catalans. La casa estava plena. La Maria Mercè confeccionà una cinta catalana que acompanyava el retrat del poeta unit amb unes branques de lloret.

Aquestes reunions a casa foren memorables, tothom les recorda. Era emocionant veure arribar els amics amb un cert encongiment, havent rebut els avisos uns per altres i controlant les persones a l'entrar.

El 13 de juny del 1945, avenç de la traducció de l'«Odissea» de Carles Riba.

Una reunió dedicada a l'Abat Oliba, preparatòria de les festes de Montserrat per a l'entronització de la Imatge de la Mare de Déu. Ens ha quedat com a record una aquarel·la que presidí la reunió. Al finalitzar Josep Maria de Sagarra, llegí el poema de Mn. Cinto «Els dos campanars» amb tota l'emoció de poeta que ell sabia donar.

El 13 de maig del 1948, es feu a casa l'homenatge a la poetessa Maria Antònia Salvà. Havia complert 78 anys. Vingueren els amics mallorquins i els bons amics dels poetes de Barcelona. Entre els assistents hi havia Miquel Forteza. El retrat de Maria Antònia presidia.

El 20 de març del 1950, sessió dedicada a Ramon Llull i al Dr. Fontserè. La primera festa de Sant Jordi celebrada al carrer de la Reina Victòria, fou el 23 d'abril del mateix any.

El 27 de desembre del 1951, Puig i Cadafalch fou homenatjat. En tenim el testimoni d'unes fotografies en les que apareix presidint l'acte i adreçant la seva paraula als assistents. A la taula presidencial l'acompanyen, a la dreta Carles Riba i Agustí Duran i Sanpere. A l'esquerra, l'Aramon, Pere Bohigas i Ferran Soldevila.

Els anys 1952 i 1953, la casa dels Puig i Cadafalch tornà a acollir la festa, però a partir del 1954, tornà a casa nostra. Encara el 2 de maig del mateix any s'hi commemoraren els Jocs Florals.

A causa d'unes obres d'ampliació realitzades a la casa, i a falta d'un altre lloc, fou necessari celebrar la festa de Sant Jordi del 1955 al carrer de Casanova, 209, en un pis que havíem llogat. No cal dir els inconvenients de fer-ho en aquelles circumstàncies. Així, la casa Bonet serví encara del 1956 al 1958, i hauria servit també el 1959, si les circumstàncies no ho haguessin impedit.

ELS CINQUANTA ANYS DE L'INSTITUT D'ESTUDIS CATALANS

Malgrat les circumstàncies adverses, calia celebrar el cinquantenari de l'Institut. El lloc amb més possibilitats era la casa de l'arquitecte Bonet. Hi cabien més d'un centenar de persones, i la situació, en certa manera poc cèntrica, facilitava fer-ho en aquella casa, ja que no era fàcil de controlar per la policia. Era un lloc prou conegut pels fidels de l'Institut.

Volgué donar-se el màxim de solemnitat a l'acte. Hi fou convidat el pare abat Escarré i altres personalitats, com ara els directors dels instituts Francès i Britànic i els consocis respectius.

Calgué organitzar la vigilància per l'entorn, cosa que féu en Jordi Carbonell i altres que hi tenien prou experiència, i també, per part dels Bonet, un servei de guarda-roba i un discret refrigeri acompanyat de cava. Els assistents, una vegada acabat l'acte acadèmic, gairebé sense espai on moure's, pogueren conversar i comentar el que possiblement tots desitjaven, però que encara era ben lluny de poder-se assolir. Hi en passat divuit anys des de l'ensulsiada, i encara en mancaven divuit més de dictadura.

La presidència de l'acte es col·locà en un taulell que donava al menjador, amb les portes obertes de

tots els espais que donaven a la sala de lectura i la sala d'estar; hi entraren un centenar de cadires, i foren més de cent cinquanta els assistents.

Carles Riba presidí l'acte i, al seu voltant, els presidents de les diverses seccions de l'Institut. Hi havia els senyors Eduard Fontserè, Josep Alsina i Bofill, Antoni Esteve, Higiní Anglès, Ramon d'Abadal i Joaquim Carreras i Artau, amb el secretari general, senyor Ramon Aramon i Serra, que encara és entre nosaltres. L'abat Escarré ocupava el lloc preeminent.

Gràcies a les fotografies que amb pocs mitjans vaig poder fer, podem conèixer el joier Ramon Sunyer, el doctor Manuel Trens i el senyor Pere Sensat i esposa, la senyora Francesca Sanahuja. Entre els assistents, hi havia bona part del homes que a través de la Fundació Minerva ajudaven a mantenir l'Institut, entre ells en Pere Puig i Quintana.

El parlament de Carles Riba fou intens i emotiu. Amb la seva paraula continguda i també incisiva glossà el que es commemorava, i amb mots esperançats parlà d'un futur llunyà, en el qual de ben segur que Catalunya recuperaria el lloc que li corresponia. L'abat Escarré adreçà uns mots d'encoratjament a l'Institut i al jovent que assistia a l'acte; Jordi Carbonell llegí part de la tasca que, com a secretari general, s'encarregà de donar a conèixer Ramon Aramon.

A la festa del 1959 s'havia previst que el discurs anual d'un dels membres de l'Institut d'Estudis Catalans fos confiat al doctor Pere Bosch i Gimpera. S'havia rebut el text que envià des de Mèxic, però era impensable que ell vingués a Barcelona.

La policia fou capaç d'assabentar-se'n, i el mateix dia, al migdia, comparegueren dos individus de la brigada politicossocial. Jo vaig rebre'ls. Demanaven que el meu pare els acompanyés a declarar —uns tràmits, només— a la Prefectura Superior de Policia de la Via Laietana. El meu pare no hi era. Digueren que tornarien després de dinar. Malgrat els esforços per evitar que se l'emportessin, passà la tarda a la Via Laietana. Calgué alertar el doctor Aramon, i també vaig comunicar-ho al bisbe Modrego i al bisbe de Vic. Era l'època del governador Acedo Colunga.

A l'hora de sopar, el pare tornà a casa; la reunió quedava prohibida, però la gent, que no fou possible prevenir, començà a arribar cap a les deu del vespre. Els cònsols de França i Gran Bretanya, amb el doctor d'Abadal i els pares, excusaven els qui venien mudats amb esmòquing. A pocs centenars de metres, els joves de l'IEC procuraven avisar els qui acudien per evitar que se'ls fixés, ja que la policia, a l'entrada del jardí, anotava els noms dels qui venien. Fou una vetllada trista i aclaparadora. Quedava tancada una etapa de la vida social de l'Institut d'Estudis Catalans. El poder franquista s'havia consolidat, però els esdeveniments futurs van fer possible que l'ànima de Catalunya resistís una nova sotragada. La nit era encara molt llarga, però la voluntat de viure dels catalans era més forta. Poc després, Fèlix Millet i Maristany i altres amics, sota el consell de l'advocat Lluís Massot i Balaguer, crearen la societat civil Òmnium Cultural i llogaren el Palau Dalmaes, on l'Institut tingué la seva seu a partir del 1962. Malgrat la clausura de l'Institut, es va anar consolidant la seva tasca; però això és una altra història, de la qual, personalment, puc aportar un escàs testimoniatge.

EL SINDICAT DEMOCRÀTIC D'ESTUDIANTS DE LA UNIVERSITAT DE BARCELONA (SDEUB) EN LA REPRESA DE LA SOCIETAT CATALANA DE BIOLOGIA (1966-1968)

Josep M. Camarasa
[Grup de Treball d'Història de la Ciència]

INTRODUCCIÓ

Molts dels actuals membres d'algunes societats filials, en particular els més joves, poden trobar sorprenent la relativa puixança d'aquestes societats ja des dels darrers anys de la dictadura del general Franco, quan, tot i la precària empara que els podia oferir el mateix Institut, la seva condició d'associació illegal i el fet que totes les sessions científiques eren tècnicament «reunions no autoritzades», susceptibles de ser dissoltes amb contundència per la policia, no semblaven augurar-los una gran popularitat entre els seus potencials afiliats.

Vull aportar aquí, més que un estudi històric, un testimoni de primera mà d'uns fets poc divulgats que poden ajudar a entendre aquella puixança sorprenent en el cas de la Societat Catalana de Biologia (en endavant, SCB): la peculiar connivència, a la segona meitat de la dècada dels anys seixanta, entre els estudiants del Sindicat Democràtic d'Estudiants de la Universitat de Barcelona de la Secció de Biològiques de la Facultat de Ciències i la Secretaria de la SCB, ocupada en aquells anys per Pere Babot i Boixeda (1898-1982).

LA SCB DE LA POSTGUERRA

La SCB havia estat la primera filial creada per l'Institut d'Estudis Catalans, i en els anys anteriors a la Guerra Civil de 1936-1939 havia estat també la més puixant. Per diverses circumstàncies, fou també una de les més castigades per morts, exilis i repressió, i romangué en un estat d'«esporulació», per dir-ho amb les paraules del seu president, Leandre Cervera (Cervera, 1963), fins que, en acostar-se les dates del cinquantenari de la fundació de la Societat (1962), un grup de metges encapçalat per Josep Alsina i Bofill, entre els quals figuraven alguns dels qui n'havien estat membres en l'etapa anterior a la Guerra Civil, decidiren intentar la represa. Una represa que no hauria estat possible sense l'entusiasme i la dedicació d'un home que havia d'esdevenir per molts anys l'ànima de la SCB: Pere Babot i Boixeda (Alsina i Bofill, 1985).

La SCB havia encetat la represa en l'ambient que li era propici abans de la Guerra Civil: antics i nous professors de la Facultat de Medicina i metges que se sentien hereus en certa manera d'aquella «escola biològica catalana» que els anys vint i trenta, sota el mestratge d'August Pi i Sunyer (1879-1965), havia assolit un reconeixement internacional. Era natural, perquè els «biblegs» de la Societat de Biologia de Barcelona (nom que portava la SCB en aquells anys) havien sortit pràcticament tots de les aules i els

laboratoris de la Facultat de Medicina o havien passat pel Laboratori Municipal (on, a banda de metges, només hi havia algun farmacèutic i algun veterinari). De fet, abans de la Guerra Civil, eren comptats els «biòlegs de laboratori» que no eren metges. Els naturalistes de camp, per la seva banda, eren tota una altra història, que trobava el seu encaix a la Institució Catalana d'Història Natural. Els únics naturalistes —de titulació o d'afició— que eren membres numeraris de la Societat de Biologia de Barcelona el 1936 eren Emilio Fernández Galiano, Josep M. Bofill i Pichot, Jaume Pujiula, Benito Fernández Riofrío, Santiago Alcobé i Francisco García del Cid, tots ells consagrats primordialment al treball de laboratori, tret potser de Fernández Riofrío i García del Cid i, fins allí on les xacres de l'edat li ho permetien, Bofill i Pichot.

Així doncs, dels setanta-dos membres numeraris que constituïren el nucli refundador de la Societat de Biologia de Barcelona el 10 d'octubre de 1963,¹ vint-i-vuit dels quals venien de l'etapa anterior a la Guerra Civil, només dos (Santiago Alcobé i Lluís Vallmitjana) eren biòlegs² en el sentit estricte, vigent en aquell moment, de la paraula *biòleg*. En efecte, els anys seixanta, a diferència del que havia succeït a casa nostra durant l'etapa anterior al 1939, la biologia començava a dissociar-se força de la medicina. El 1959 havien acabat els seus estudis els integrants de la primera promoció de ciències biològiques i, encara que el nombre d'estudiants d'aquelles primeres promocions fou reduït, ells eren els primers biòlegs que ostentaven aquesta titulació acadèmica. En els seus estudis, les matèries més pròpiament de laboratori alternaven amb les tradicionalment considerades de camp, de manera que la seva formació els acostava més a la dels «biòlegs» metges de preguerra que a la que havien tingut els antics «naturalistes» universitaris, tot i que, per la seva formació en el treball de camp, tampoc no tenien res a envejar a aquests darrers.

La represa de la Societat Catalana de Biologia fou obra fonamentalment de dos homes: Josep Alsina i Bofill (1904-1993) i Pere Babot i Boixeda (1898-1982). Dos homes de trajectòries, pensaments i tarannàs ben diferents. El doctor Alsina era un metge d'anomenada, especialista en nefrologia, que ja abans de la Guerra Civil havia col·laborat amb Corachan en la redacció del *Diccionari de medicina*, havia estat professor de la Facultat de Medicina de la Universitat Autònoma a la càtedra de Ferrer Soler-vicens i, per haver estat militant d'Acció Catalana, havia estat depurat en acabar la guerra i obligat a abandonar la seva activitat acadèmica. El doctor Babot era un modest metge analista que abans de la guerra havia estat metge ajudant del Servei de Patologia Digestiva de l'Hospital de Sant Pau, que dirigia el doctor Gallart, i que del 1935 al 1938 havia estat secretari general de l'Acadèmia de Ciències Mèdiques de Catalunya i Balears. L'un i l'altre compartien un catalanisme sense fissures, matisat en el doctor Babot per un universalisme humanitari que predicava tothora a qui el volia escoltar i que incloïa una utòpica societat de nacions (això sí, del que ell anomenava «nacions veritables» —entre les quals es comptava, naturalment, la nació catalana—, no dels estats que usurpaven el nom de nació) i la supressió de tots els exèrcits (substituïts per una força única d'actuació enfront de les catàstrofes, el que ell anomenava «bombers universals») i totes les policies (substituïdes pel que ell concebia com una policia sanitària que s'ocupés d'evitar que els malalts físics o mentals fessin mal als altres o se'n fessin ells mateixos). No cal dir que a més d'un se li escapava el somriure davant d'unes propostes tan utòpiques en plena dictadura franquista, però ell no defallia en l'esforç de propagar el seu pensament.

1. Prenem aquesta data, que és la de la reconstitució formal de la SCB, amb l'elecció de la seva primera Junta Directiva, encara que, de fet, tot al llarg de 1962 i els primers mesos de 1963 ja hi havia hagut unes quantes conferències que foren publicades a *Treballs de la Societat Catalana de Biologia*, vol. xviii (1963) i xix (1964) (Arxius de la Secció de Ciències, xxiii i xxix).

2. En realitat, doctors en ciències naturals, catedràtics a la Secció de Ciències Biològiques de la Facultat de Ciències.

Un tercer home, des d'un paper més discret, fou també decisiu en l'arrencada de la Societat Catalana de Biologia: Conrad Xalabarder i Puig (1899-1979). Gràcies a la seva condició de director dels Dispensaris Blancs, de l'Obra Antituberculosa de la Caixa de Pensions, pogué posar a la disposició de la Societat per a les seves activitats científiques el discret auditori annex als Dispensaris Blancs, al qual s'accedia pel carrer d'Ali Bei i que hostatjà uns quants anys les sessions científiques mensuals de la SCB. Un estatge estable que facilità molt la regularitat de les sessions i, com veurem, la incorporació de molts estudiants al públic habitual d'aquestes. El doctor Xalabarder, a més, va ser el més eficaç enllaç amb el professorat de la Secció de Biologia de la Facultat de Ciències, gràcies al fet que els Dispensaris Blancs disposaven del primer microscopi electrònic que hi va haver a Barcelona i que el doctor Xalabarder posava generosament a la disposició de tot aquell que tingués interès a utilitzar-lo. Un dels principals usuaris de l'aparell era en aquells anys el catedràtic d'Histologia de la Secció de Biologia de la Facultat de Ciències Lluís Vallmitjana (n. 1914). Al costat de Santiago Alcobé, que ja n'havia estat membre abans de 1939, ell fou l'únic integrant de la Secció de Ciències Biològiques de la Universitat de Barcelona que participà en la refundació de la SCB.³ Tot i el seu peculiar tarannà, que tan popular i temut alhora el feia entre els estudiants de ciències biològiques, fou ell qui, sense proposar-s'ho, desbrossà el camí a l'afluència d'aquests a les sessions científiques de la Societat.

L'OBERTURA DE LA SOCIETAT CATALANA DE BIOLOGIA ALS ESTUDIANTS

Cal dir que, en el moment d'aquella refundació, al costat dels setanta-dos membres numeraris als quals ja he fet referència, hi havia també un cert nombre de membres corresponents (pràcticament tots els membres de l'etapa de preguerra encara vius que romanien a l'exili) i un petit grup de membres agregats, gairebé tots metges (més un farmacèutic i un biòleg, en Ramon Parés, llavors professor adjunt a la càtedra de Lluís Vallmitjana) i relativament joves, gairebé tots ells per sota de la quarantena.

La primera ampliació de la Societat es produí el 22 de juny de 1965 amb la incorporació de disset membres numeraris nous (tretze metges, tres biòlegs i un farmacèutic). Els biòlegs (també, en realitat, naturalistes, com Alcobé i Vallmitjana) eren Oriol de Bolòs, l'únic dels catedràtics de Ciències Biològiques que era membre de l'Institut d'Estudis Catalans; Ramon Parés, membre agregat des de l'inici de la SCB, que havia estat el col·laborador més proper de Lluís Vallmitjana i que acabava d'accedir a la càtedra de Microbiologia de la Facultat de Ciències, i Ramon Margalef, investigador a l'Institut d'Investigacions Pesqueres, que ja llavors gaudia d'un merescut prestigi i que havia pronunciat una conferència en la sessió científica de la Societat del 12 de maig de 1964. Margalef, d'altra banda, havia participat activament uns anys abans en els intents de represa de la Institució Catalana d'Història Natural, i fins i tot n'havia estat elegit vicesecretari.

La Societat Catalana de Biologia decidí el 1965 convocar un premi per a estudiants, que fou concedit per primera vegada per la festa de Sant Jordi de 1966, juntament amb tots els altres premis de l'Institut d'Estudis Catalans i les seves filials. Els guanyadors foren dos estudiants de biologia, Robert Bargalló i M. Gràcia Bozzo, interessats per la morfologia microscòpica, que havien fet bona part del treball al laboratori de Lluís Vallmitjana. Aquesta convocatòria i els seus premis foren els primers contactes reals amb el mon estudiantil que tingué la Societat Catalana de Biologia. No cal dir que els tenia en un

3. Lluís Vallmitjana, massa jove abans de 1939 per a haver estat admès com a membre de la Societat de Biologia de Barcelona, sí que havia estat soci de la Institució Catalana d'Història Natural.

bon moment. Quan es van lliurar els premis de l'Institut d'Estudis Catalans aquell Sant Jordi de 1966, feia només un mes i mig de la «Caputxinada», és a dir, de la constitució formal del Sindicat Democràtic d'Estudiants de la Universitat de Barcelona (en endavant, SDEUB), que culminava la liquidació del sindicat universitari falangista, el Sindicato Español Universitario (SEU). La Universitat romania tancada per ordre del rector Francisco García-Valdecasas (pare de l'actual delegada del Govern de l'Estat a Catalunya), i tots els estudiants havien estat sancionats amb pèrdua de matrícula.

En contrapartida de la repressió a què ens sotmetien les autoritats civils i acadèmiques, aquella primavera, els estudiants de ciències biològiques tinguérem la immensa sort de rebre d'alguns dels nostres professors classes clandestines al camp o en aules improvisades en alguns centres de recerca, residències d'estudiants o altres locals. Recordo encara amb delectança, per exemple, la classe d'Oriol de Bolòs sobre les gramínies enmig d'un gramenet de Les Planes, o les estones d'estudi compartit amb altres companys (els de cada curs passaven apunts o dictaven classes als dels cursos inferiors) en els locals més diversos, en el meu cas, principalment, al Fòrum Vergés, domicili llavors d'en Francesc Padrosa, estudiant jesuïta que havia estat el sotsdelegat del meu curs (tercer de biològiques) fins que els seus superiors li «desaconsellaren», quan sortí de la «Caputxinada», mantenir aquell càrrec.

Va ser en aquest ambient que es congruïà la participació estudiantil en les tasques de la Societat Catalana de Biologia. El doctor Alsina i el doctor Babot no renunciaven a integrar a la societat que portava el qualificatiu de Catalana de Biologia l'aportació dels biòlegs, i tenien una gran fe en la joventut. El doctor Babot, a més, es començava a veure desbordat per la feina burocràtica que la seva pròpia dedicació a la secretaria general de la Societat generava: convocatòries mensuals a tots els membres, actes prolixes regularment aprovades en les reunions també mensuals del Consell Directiu, visites al president de la Societat i a tota una colla de possibles ponents per a les sessions científiques... Necessitava algú al costat per a descarregar-lo de les feines més rutinàries i feixugues. I qui millor per a fer-ho que un estudiant que volgués guanyar-se unes pessetes per ajudar-se en els seus estudis? Ho va proposar al Consell Directiu i aquest ho va aprovar, inclosa la retribució (generosa per als estàndards de l'època) que al doctor Babot li va semblar adient. Va proposar la feina al primer estudiant de biològiques que se li va posar a tret, que va ser, lògicament, el premiat Robert Bargalló. Aquest, però, justament, ja treballava en unes condicions prou satisfactòries, i va passar la veu a altres estudiants compromesos amb el SDEUB que tractàvem de compaginar treball i estudi. En una d'aquelles trobades al Fòrum Vergés a què he fet referència va aparèixer en Robert Bargalló i em va assabentar de l'oferta de la Societat Catalana de Biologia, que he de confessar que em va engrescar immediatament. Ja feia dos anys que jo treballava en el magatzem d'una editorial barcelonina que distribuïa els fons de dues editorials madrilenyes que després es van fondre per crear el que ha estat Alianza Editorial. El tracte i el sou eren ja força bons per als estàndards de l'època, però m'ocupava les tardes senceres, massa hores. L'oferta de la Societat Catalana de Biologia (hauria de dir del doctor Babot, perquè el lloc de treball era a casa seva i mai no he estat ben segur que no em pagués de la seva pròpia butxaca, si més no els primers mesos) era temptadora, perquè suposava més diners per només una hora diària de treball, de vuit a nou del vespre, dels que en cobrava per quatre a l'editorial, em deixava lliures unes hores precioses de la tarda i, a més, proposava una feina que resultava fascinant per a un jove estudiant fill d'un modest fuster de Gràcia: entrar al cor mateix del funcionament d'una societat científica... i, a més, clandestina.

Em vaig incorporar a la Societat Catalana de Biologia com a «oficial de secretaria», seguint la terminologia del doctor Babot, el primer de setembre de 1966, i la meva primera feina va ser preparar les trameses per a la sessió inaugural d'aquell curs de la Societat, una conferència de Tomàs Seix i Miralta so-

bre «La resistència de la micobactèria tuberculosa als antibiòtics», que havia de tenir lloc el 20 d'octubre d'aquell mateix any a l'auditori dels Dispensaris Blancs. Ja es pot veure que es tractava d'una activitat altament subversiva. Tot i així, quan vaig tenir la tramesa a punt, el doctor Babot me'n va confiar una part amb indicacions formals que no tirés més de deu cartes a una mateixa bústia i que les dispersés tant com pogués. Un treball ben inútil, atès que la majoria dels membres de la Societat es concentraven en dues o tres zones molt delimitades de Barcelona (dos terços dels membres de la Societat es concentraven entre l'Eixample central i els sectors de Gràcia i Sant Gervasi compresos entre la Diagonal, la Via Augusta i el carrer Calvet), i les cartes disperses acabarien agrupades a les carteres de mitja dotzena de carters. El doctor Babot, d'altra banda, abandonava tota precaució quan es tractava de difondre l'activitat de la Societat entre els estudiants. Així, em confià una convocatòria perquè la pengés a l'improvisat «seminari» (així l'anomenàvem) que els estudiants de biològiques havíem instal·lat en una sala que feia de passadís en el camí cap als nous laboratoris de genètica i de microbiologia que s'estaven instal·lant. Una sala en la qual havien quedat mig abandonats alguns mobles que, completats amb un esforç de recuperació d'una mica més de mobiliari sobrant, ens permetien tenir un lloc de reunió i, de vegades, també d'estudi, per omplir temps buits entre dues classes. El lloc, no cal dir-ho, era del tot obert i públic, i aquella informació resultava perfectament accessible tant per als estudiants interessats com per a qualsevol dels malintencionats que el doctor Babot pretenia evitar amb les seves precaucions postals. En tot cas, encara que tant aquella sessió inaugural com la sessió científica del mes de novembre, en la qual el farmacèutic Frederic Suñer i Casadevall pronuncià una conferència sobre «Una reacció de floculació amb tintura de mirra», no desvetllaren grans entusiasmes entre els estudiants de biològiques, sí que interessaren alguns companys pel fet que fossin en català i organitzades per una filial de l'Institut d'Estudis Catalans, de la qual no havien sentit a parlar mai, però que pel seu nom semblava concernir-los. El programa del mes de desembre ja era força més atractiu, amb una conferència de Romà Alemany i Vall sobre la relació amb l'al·lèrgia de les espores suspeses a l'aire i una altra d'Antoni Esteve i Josep Laporte (llavors professor adjunt al Departament de Farmacologia de la Facultat de Medicina, que era el que regentava el rector Francisco García-Valdecasas) sobre les corbes efecte/temps i la seva importància en la recerca farmacodinàmica. Aquesta vegada, els estudiants assistents a la sessió científica ja fórem una desena, i gairebé igualàvem en nombre els membres de la Societat que hi assistien. El capgirament, però, arribà amb la primera sessió de 1967, la del 19 de gener d'aquell any, amb la qual el doctor Babot féu coincidir el que ell anomenava una «sessió privada» (en realitat, una assemblea de la Societat destinada a aprovar pressupostos, renovar junta i refermar els lligams entre els membres de la Societat). El principal conferenciant era en aquella ocasió Enric Gadea, catedràtic de Zoologia i en aquells moments secretari general de la Universitat de Barcelona amb l'equip rectoral de García-Valdecasas, cosa que no el feia precisament gaire popular entre els estudiants. Però l'oportunitat d'escoltar-lo presentant en català, en un marc de dubtosa legalitat, una conferència sobre les seves recerques sobre nematodes desvetllà una gran expectació. Completava el cartell de conferencians Màxim Bartolomé, professor ajudant al Departament de Farmacologia, parlant de l'eliminació biliar de la tetraciclina en la rata. Com Josep Laporte el mes anterior, s'afegia a l'interès científic de la conferència el de la morbositat de veure exposant en català el resultat de les seves recerques en un àmbit semiclandestí algú procedent del departament del personatge més detestat pels estudiants: el rector García Valdecasas. L'assistència d'estudiants no es pot dir que fos massiva, però sí que el seu nombre duplicava el de membres de la Societat, i la petita sala dels Dispensaris Blancs es veié raonablement plena per primera vegada.

Bona part de l'èxit assolit es devia a una de les característiques més sobresortints del temperament del doctor Babot: la tossuda aplicació dels seus principis que feia en tota circumstància, però sempre amb el més escrupolós respecte per l'altre. Ja els primers dies de treballar amb ell m'havia preguntat quin dels catedràtics de la Secció de Biològiques seria més difícil de convèncer de participar en una sessió científica de la Societat. Pensant en la seva situació a l'equip rectoral, jo li vaig indicar el doctor Gadea. Li va faltar temps per a anar-lo a visitar i demanar-li una conferència. La desarmant amabilitat del doctor Babot i la seva aparent ingenuïtat devien decantar el seu interlocutor per respondre afirmativament, això sí, sense fixar cap data. No comptava amb la ferma tossuderia del doctor Babot que, primer cada quinze dies, després cada setmana i, finalment, un dia rere l'altre, li recordava el seu compromís. Era un mètode infalible que va aplicar més tard, successivament, amb tots els catedràtics de la Secció de Biologia i amb molts de Medicina i de Farmàcia, i que va obrir el camí a la progressiva ampliació de la Societat Catalana de Biologia. Com a primera «víctima» va anar a buscar la persona que aparentment li podia posar més obstacles (un altre dels trets del caràcter del doctor Babot era començar sempre qual-sevol tasca pel més difícil), i se'n va sortir. Però aquell 19 de gener, els estudiants no tan sols vam ser presents a la sessió científica de la Societat Catalana de Biologia. Encara que tot el públic no membre de la Societat fou invitat a abandonar la sala abans de procedir a obrir la «sessió privada», una de les propostes aprovades en aquesta va ser la de nomenar per primera vegada membres agregats tres estudiants de ciències biològiques: Robert Bargalló i M. Gràcia Bozzo, els dos guardonats amb el premi per a estudiants de l'any anterior, i l'autor d'aquesta comunicació, en atenció a les tasques que duia a terme fent costat al doctor Babot.

D'altra banda, a totes les sessions, el doctor Babot prenia puntualment nota de tots els assistents i demanava als que no coneixia (és a dir, els que no eren encara membres de la Societat) que li empleessin una fitxeta i, si ja l'havien emplenat en una sessió precedent, simplement els demanava el nom. Aquestes llistes d'assistència li havien de permetre, els anys següents, seleccionar els estudiants més assidus per proposar-los després com a candidats a membres agregats sense trobar excessives resistències al Consell Directiu.

LA INCORPORACIÓ DELS ESTUDIANTS A LES ACTIVITATS DE LA SCB I LA DIVERSIFICACIÓ D'AQUESTES

Les primeres respostes dels estudiants a l'actitud d'obertura de la Societat Catalana de Biologia en l'àmbit individual ja han estat exposades. Cal ara insistir en la resposta en l'àmbit col·lectiu per tal de posar de manifest el paper del SDEUB en aquesta. Convé assenyalar, en primer lloc, la importància que tingué en la difusió de les activitats de la Societat Catalana de Biologia l'existència de l'anomenat «Seminari de Biològiques», que havia estat una de les primeres reivindicacions privatives dels estudiants de la Secció voluntàriament marginats del SEU i que, al llarg del curs 1965-1966, paral·lelament al procés constituent del SDEUB, s'havia anat consolidant de la manera descrita més amunt precisament per l'esforç i la dedicació dels estudiants que lideraven aquest procés a la Secció, és a dir, els delegats i sots-delegats de curs i de secció i la major part dels consells de cada curs. Tot plegat, una quarantena d'estudiants. Tant Robert Bargalló com M. Gràcia Bozzo com jo mateix, els tres primers estudiants que érem membres agregats de la Societat Catalana de Biologia, formàvem part del cos constituent del SDEUB a la Secció de Ciències Biològiques de la Facultat de Ciències, és a dir, dels consells de curs democràticament elegits dels nostres cursos respectius (quart en el cas d'ells, tercer en el meu) l'any de la

«Caputxinada». Tant nosaltres com força companys reconeixem en la Societat un element clau per a ajudar-nos a enllaçar amb la legitimitat moral de la vida científica i acadèmica que havia estroncat el franquisme i de la qual ens volíem hereus. Potser aquest sentiment no era compartit per molts altres dels nostres companys, que només hi veien un lloc on era possible percebre una altra dimensió de la ciència que no es trobava als llibres i que la precarietat de les instal·lacions de la Secció de Biològiques d'aquells anys tampoc no permetia trobar als laboratoris ni als seminaris. Per una raó o una altra, però, l'acollida dels estudiants de biològiques a la mà estesa per la Societat Catalana de Biologia en la persona del seu secretari general fou esplèndida. N'hi hagué prou de penjar cada mes la convocatòria de la sessió científica i amb un sumari boca a orella per a obtenir una participació a les sessions científiques de la Societat que aviat va desbordar la cabuda de la petita sala dels Dispensaris Blancs i fins i tot va almar alguns dels membres més antics de la Societat, que temien veure-la desnaturalitzada. Cal tenir present que en aquell curs 1966-1967, a més de la conferència ja ressenyada d'Enric Gadea, n'hi va haver tres més procedents de professors de la Secció de Ciències Biològiques o de centres de recerca que s'hi relacionaven: una de Ramon Clotet i Ramon Parés sobre «Dos tipus de segregació d'aminoàcids per un coliforme (*Escherichia intermedia* C3)», una altra de Carles Bas sobre «Creixement relatiu i al·lometries», el 28 d'abril, i una de Miquel Crusafont sobre «La vida en evolució», el 22 de juny. I, de les comunicacions procedents de l'àmbit mèdic, la majoria també estaven més relacionades amb la recerca bàsica que amb la clínica, cosa que les feia no menys atractives per a molts estudiants de biològiques. Un dels resultats fou que, al premi per a estudiants de 1967, ja van ser quatre els treballs presentats. Tots els estudiants que hi optaren (més Ramon Folch, que havia començat a col·laborar amb la Comissió de Lexicografia) foren nomenats membres agregats a la «sessió privada» del començament del curs següent (16 de novembre de 1967).

El curs 1967-1968 va portar una innovació que jo mateix havia proposat al doctor Babot transmetent un desig dels estudiants de biològiques: la de les sessions científiques mensuals monogràfiques, amb dues o tres conferències de matèries relacionades entre si, sovint de conferenciants del mateix centre de recerca. Així, el mes de novembre tinguérem una presentació de les línies de recerca de la càtedra de Genètica; el desembre, d'algunes de la de Zoologia; el març, les d'un altre grup de genetistes (dos metges i un biòleg); l'abril, dues conferències sobre temes dermatològics, i el maig, una sessió dedicada a diferents temes de morfologia microscòpica coordinada per Lluís Vallmitjana, però amb la intervenció de diferents investigadors del Departament de Zoologia. Per acabar-ho d'arrodonir, la sessió de juny, dedicada a temes d'aplicacions de les matemàtiques a la biologia, tingué lloc a l'Institut d'Investigacions Pesqueres, amb quatre conferenciants encapçalats per Ramon Margalef.

La sessió del 16 de maig de 1968, d'altra banda, portà una novetat no menys important en la vida de la Societat. Per primera vegada es convocava una «sessió privada» extraordinària, pràcticament amb l'únic objectiu que l'assemblea ratifiqués el nomenament de nous membres: sis de numeraris⁴ i vint-i-cinc d'agregats, aquests darrers estudiants o llicenciats recents tots ells, la majoria de ciències biològiques, però també uns quants de medicina. La Societat Catalana de Biologia s'obria al darrer terç del segle xx assegurant alhora la fidelitat als seus orígens (l'escola biològica catalana de preguerra, fonamentalment integrada per metges interessats en la fisiologia) i l'obertura al futur (l'emergència de les

4. Tres biòlegs (José Luis Mensua, Jacint Nadal i Puigdefàbregas i Jaume Palau), dos bioquímics (Jaume Palau i Joan Antoni Subirana), un metge (el doctor Trueta, feliçment retornat de l'exili) i un farmacèutic (Francesc Español, director del Museu de Zoologia i, de fet, prestigiós coleopteròleg).

primeres promocions de biòlegs amb un ventall d'interessos molt més ampli, de la biologia molecular a l'ecologia). La meitat de la cinquantena de membres «biòlegs» de la Societat (en uns moments en què la Societat tenia uns dos-cents membres) eren estudiants.

Una conseqüència lògica d'aquesta renovada composició de la Societat fou l'aparició de noves activitats adreçades més específicament als interessos dels estudiants que no pas les sessions científiques. En alguns casos, com ara els cursets monogràfics, fins i tot es tractava d'activitats promogudes pels mateixos estudiants. El primer d'aquests cursets, un d'*Iniciació a la microscopia electrònica*, a càrrec de Robert Bargalló, fou convocat l'octubre de 1968, i es desenvolupà el novembre i el desembre d'aquell any. «Per a la inscripció» —indicava la convocatòria— «seran preferents els membres agregats de la Societat», a condició, això sí, de formalitzar la inscripció abans del 25 d'octubre; a partir d'aquella data, la inscripció es feia extensiva a «estudiants dels darrers cursos de Biologia, Medicina, Farmàcia, Peritatge agrícola o altra modalitat d'estudis de biologia aplicada», fins a cobrir les quinze places que s'oferien. En altres casos, era el Consell Directiu de la Societat qui prenia la iniciativa, com en la redacció (deguda a Pere Domingo, president de la Societat) i discussió d'un *Projecte de bases generals per als estaments de la Universitat Autònoma de Barcelona* que reflecteix les expectatives que havia desvetllat la perspectiva de creació de la nova Universitat Autònoma de Barcelona. Una universitat que, per dir-ho en els termes del document, havia de tenir «gran flexibilitat, procurant adaptar els seus organismes i ordenacions a les característiques i necessitats més autèntiques de Catalunya, o més lògicament o científicament convenients». Molts dels membres de la primera etapa de la Societat de Biologia, entre ells el mateix Pere Domingo, autor de l'esborrany de document, havien estat docents de la Universitat Autònoma dels anys trenta i s'hi admiraven. La universitat que volien havia de prendre per model aquella en la qualitat de l'ensenyament i en l'excel·lència dels estudiants, que havien de ser rigorosament seleccionats, tenint únicament en compte «els valors i esforços acadèmics de cada individu», i sense valorar «circumstàncies d'ordre social, econòmic o religiós». Una universitat «experimental» que no havia de comportar la desaparició de la universitat oficial ja existent ni deixar-la «fora de les ampliacions i superacions urgents que tan profundament necessita». L'esforç de conciliació entre l'ideal elitista de la generació d'avantguerra i la voluntat de democratització i d'obertura de la universitat a noves capes socials que n'havien estat tradicionalment excloses, pròpia dels estudiants que havien impulsat la creació del SDEUB, són ben palesos en el text d'aquest document.⁵

EPÍLEG

La incorporació d'estudiants i professors de ciències biològiques prosseguí sense aturador els anys següents, fins a assolir una composició de la SCB força equilibrada entre professions sanitàries i biòlegs de disciplines «fonamentals». Una situació que obtingué el seu definitiu reconeixement formal el 1973 amb l'accés a la presidència de Ramon Parés i Farràs, el primer biòleg president de la Societat Catalana de Biologia, que succeí Josep Trueta i Raspall. Un dels més eminents representants encara viu en aquell moment de l'«escola biològica catalana» anterior a la guerra de 1936-1939 cedia la successió a un home trenta anys més jove que, com ell mateix reconegué anys després (Parés, 1985), «no havia conegut l'August Pi i Suñer i, fins els anys seixanta, sabia ben poc de la seva època, i potser encara deformat

5. *Projecte de bases generals per als estaments de la Universitat Autònoma de Barcelona*, per Pere Domingo Sanjuan. Document sotmès als membres de la SCB en sessió privada el 5 de desembre de 1968 (Arxiu JMC).

per les versions més o menys tendencioses que havia pogut recollir.» La Societat Catalana de Biologia, sense negar les seves arrels, assolí una nova plenitud mercès a la capacitat d'obertura dels que foren els capdavaners de la seva represa i l'entusiasta acollida que els havien ofert els joves biòlegs de les noves generacions, que veien un dels seus professors més valorats enlairat a la presidència que havien ocupat abans d'ell August Pi i Suñer i Ramon Turró, Leandre Cervera i Josep Alsina i Bofill, Pere Domingo i Josep Trueta.

FONTS PRIMÀRIES

Impreses

Trameses de la Societat Catalana de Biologia als seus membres. Arxiu de la SCB i Arxiu JMC.

FONTS SECUNDÀRIES

Bibliografia

- ALSINA I BOFILL, Josep. «La represa de la Societat de Biologia». A: CAMARASA, Josep M. [ed.]. *Homenatge al doctor Pere Babot i Boixeda, secretari general honorari de la Societat Catalana de Biologia*. Barcelona: Societat Catalana de Biologia, 1985, p. 13-19.
- CAMARASA, Josep M. [ed.]. *Homenatge al doctor Pere Babot i Boixeda, secretari general honorari de la Societat Catalana de Biologia*. Barcelona: Societat Catalana de Biologia, 1985.
- «Introducció. El meu doctor Babot». A: CAMARASA, Josep M. [ed.]. *Homenatge al doctor Pere Babot i Boixeda, secretari general honorari de la Societat Catalana de Biologia*. Barcelona: Societat Catalana de Biologia, 1985, p. 9-12.
- CASASSAS, Oriol. «L'immarcescible servei a un ideal». A: CAMARASA, Josep M. [ed.]. *Homenatge al doctor Pere Babot i Boixeda, secretari general honorari de la Societat Catalana de Biologia*. Barcelona: Societat Catalana de Biologia, 1985, p. 35-39.
- *Josep Alsina i Bofill, l'exemple*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1996.
- CERVERA, Leandre. «Paraules del doctor Leandre Cervera en la sessió del 12 d'abril de 1954». *Treballs de la Societat Catalana de Biologia* [Barcelona], núm. 18 (1963), p. 109-110.
- PARÉS, Ramon. «1973-74». A: CAMARASA, Josep M. [ed.]. *Homenatge al doctor Pere Babot i Boixeda, secretari general honorari de la Societat Catalana de Biologia*. Barcelona: Societat Catalana de Biologia, 1985, p. 25-29.
- SURINYACH, R. «1969-70». A: CAMARASA, Josep M. [ed.]. *Homenatge al doctor Pere Babot i Boixeda, secretari general honorari de la Societat Catalana de Biologia*. Barcelona: Societat Catalana de Biologia, 1985, p. 21-23.

